

KRAJ PAX AMERICANA

ŠTA SE DA NAUČITI IZ KRIZE U UKRAJINI?

Marko Savković

BFPE Diskusije 1/2014

Proteklih nekoliko meseci građani Ukrajine proživeli su zastrašujućom brzinom. Nepunu deceniju nakon “narandžaste revolucije” čija su obećanja uveliko izneverena, Ukrajinci su smenili još jedan režim, ubeđeni u to da odlučuju za svih 46 miliona građana svoje zemlje. Međutim, naredni događaji su ih demantovali. Ova zemlja se *de facto* nalazi u stanju unutrašnjeg konflikta niskog intenziteta, koji svakim danom preti da eskalira u građanski rat. U našoj prvoj “BFPE diskusiji” nudimo **sedam teza** koje se po našoj oceni nameću nakon opsežnog razmatranja tekuće krize u Ukrajini.

1. Pred našim očima se odigrao kraj post-sovjetske ere iliti Pax Americana. Rusija je svojim postupkom stavila do znanja da geopolitička utakmica nije završena, da ona još traje i da je rezultat daleko od izvesnog. Ujedno, ovaj postupak Rusije jeste reakcija njenog lidera na širenje NATO, koliko se god taj argument analitičarima na Zapadu činio neuverljivim. Godinama unazad, lideri Rusije smatraju da ih Sjedinjene Države (SAD) i druge zemlje Zapada ugrožavaju, agresivno nastupajući sa dugoročnim ciljem kontrole post-sovjetskog prostora. Dva su načina kojima se ta kontrola uspostavlja, veruju u Moskvi. Prvi se odvija javno i predstavlja učešće zemalja post-sovjetskog prostora u različitim mehanizmima saradnje sa Alijansom, zaključno sa onim koji neposredno vodi članstvu. Otuda je princip prema kome je svaka zemlja slobodna da izabere kojim će (vojno-političkim) savezima pripadati za Rusiju neprihvatljiv. Drugi način je više prikriven, i tiče se podrške koju Zapad pruža (ili je pružio) smeni onih režima koji održavaju bliske veze sa Rusijom. Posmatrano u tom ključu, Janukovičevo rušenje sa vlasti poslužilo je kao okidač za rusku intervenciju.

2. Putin je od “realiste” postao ideolog, a Rusija se od suverenog “pomerila” ka tzv. imperijalističkom nacionalizmu. U autorskom tekstu objavljenom na veb stranici magazina *Foreign Policy* 21. aprila, Endrju Bouen (*Bowen*) i Mark Galeoti (*Galeotti*) tvrde kako je aneksija Krima iracionalna i to iz više razloga. Na prvom mestu, ubuduće će teret finansiranja ovog, ekonomski slabije razvijenog regiona Ukrajine preuzeti Moskva. Zatim, Rusija je pre dve godine izdejstvovala sporazum kojim je inače osetljiva pozicija njene crnomorske flote u Sevastopolju osigurana sve do 2042. godine. Najzad, uticaj Moskve među građanima Krima je već bio izuzetan, među stanovništvom koje u većini govori ruski jezik. Pa ipak, nastavljaju Bouen i Galeoti, više nije bilo važno postupati racionalno: zauzimanje Krima je izraz jedne nove unutrašnje politike. Od oligarha, te povlašćene i razmažene elite, zahteva se da prestanu sa praksom prebacivanja novca na *off-shore* račune; organizacije civilnog društva koje primaju novac iz inostranstva (čitaj: sa Zapada) zakonom su obavezane da se registruju kao “strani agenti”; dok lider Rusije u svojim javnim nastupima nastoji razviti predstavu o ruskoj civilizaciji koja “ne počinje 1991, ili 1917”, već “1,000 godina ranije” i izgrađena je na žrtvama ruskog naroda i pravoslavnoj veri.

Sledstveno tome, sam Putin se od pragmatičnog lidera – koji je paktirajući sa oligarsima stvorio sistem suverenog nacionalizma – “pretvorio“ u ideologa, zagovornika tzv. imperijalističkog nacionalizma, kako je ovu promenu u nastupu Rusije “krstila“ Kadri Lik (*Liik*) iz Evropskog saveta za spoljne poslove (ECFR). Istorijske, identitetske veze Rusije sa Ukrajinom, mestom “prve državnosti“ bile su naprosto suviše jake da bi se silama Zapada dozvolio pristup, a kamoli kontrola. Rečima Timotija Snajdera, Rusija zagovara sopstvenu viziju “Evroazije“ kao protivtežu evro(atlantskim) integracijama Ukrajine.

3. Putinova Rusija je “odigrala” svoje poteze izvanredno, zaključno sa događanjima u istočnoj Ukrajini. Stiče se utisak da je ruski “upad” na Krimsko poluostrvo (ako se akcija u kojoj su učestvovala i ruske trupe koje su već bile prisutne može tako nazvati) iznenadio države-članice EU/NATO. U ovoj uspešnoj vojnoj operaciji za kratko vreme zauzete su ključne komunikacijske tačke, kao i mesta ulaska. Zato se na istoku Ukrajine Rusija opredelila za drugačiji pristup. En Eplbaum (*Applebaum*) u autorskom tekstu za Vašington Post piše kako u sastavu naoružanih grupa koje viđamo na video snimcima nisu ruski vojnici, već dobrovoljci i lokalne “siledžije” (eng. *thugs*) kojim upravljaju pripadnici ruskih bezbednosnih službi. Pobunjenici, uostalom, neće biti podržani ruskom vojnom tehnikom, prvenstveno zato što za uspešno zauzimanje zgrade lokalne uprave (ili čak policijske stanice) nisu potrebni nikakvi tenkovi, helikopteri ili avioni, već jaka organizacija i slab otpor onih koji u tim institucijama sede.

Ujedno, vojni angažman u istočnoj Ukrajini Rusiji ne ide u prilog. Dok se sa Krimom pod izgovorom istorijskog prava i pravde (u Moskvi se mogu čuti argumenti “nije po pravu, ali jeste pravedno”) mogu povlačiti “kosovske” i “eks-ju” paralele do prekosutra (Krim Ukrajini jeste Hruščov prepisao i to tek 1954.), to se sa gradovima na istoku koje naseljava rusofonsko stanovništvo naprosto ne može. Zapravo, vođeni ovom opasnom logikom možemo zaključiti kako je čitava Ukrajina kao subjekt međunarodnog prava upitna, jer pre 1917. nije ni postojala kao država ili makar jedna od jedinica Sovjetskog Saveza (već je bila deo Ruskog carstva). Eplbaum zaključuje kako je taktika primenjena na istoku Ukrajine zapravo stara dobra *maskirovka*, čiji je cilj da zbuni kako neprijatelje (vlasti u Kijevu) tako i potencijalne “prijatelje neprijatelja”, odnosno pomenute članice EU/NATO koje danas čine sve samo ne jedinstvenu “evroatlantsku zajednicu”.

4. Istok Ukrajine - koji je u prošlosti mahom glasao za Janukoviča - nije želeo niti njegovu smenu, niti “revoluciju” i to je nešto što u Kijevu ne shvataju. Isto tako, žitelji istočne Ukrajine u ovom trenutku ne podržavaju otcepljenje; ali to, čini se, malo koga zanima. Preciznije, u oblasti Donbasa to je želja svega jedne petine stanovništva, ako je verovati jednoj od anketa koje je preneo Vol strit žurnal. U korenu sukoba zapravo je nezadovoljstvo i to – Donbasa, gde su generacije odgajane na predubedenju kako od

njihovog rada u rudnicima i industriji živi cela zemlja; i Kijeva, u kome ističu kako su državne subvencije i različite olakšice “zaslužne” za očuvanje tamošnjeg rudno-metalskog kompleksa. Prvi razgovori vođeni između strana u sukobu u Ženevi pokazali su kako će, ne bi li Ukrajina ostala cela, neka vrsta federalizacije biti neophodna. Od koga će se ti ustupci očekivati nije najjasnije: novoizabrani predsednik Porošenko (još uvek) ne uživa legitimitet na istoku Ukrajine; dok se na privremenu Vladu odavno gleda kao na neprijateljsku stranu. Važnu ulogu mogao bi odigrati Rinat Ahmetov, najbogatiji Ukrajinac i osoba koja se pita za sve u Donbasu.

5. Ne bi li okončao sukob, Kijev će biti primoran na značajne ustupke (reforme). Kao moguće teme razgovora pominju se: značajna decentralizacija vlasti; način izbora vlada u regionima i budućih lidera regiona; proglašenje (vojne) neutralnosti; proglašenje i uvođenje ruskog jezika kao drugog zvaničnog; pravo emitovanja ruskih televizijskih kanala na čitavoj teritoriji Ukrajine; razoružanje “Desnog sektora” i drugih desničarskih grupa; oslobađanje privedenih demonstranata (i onih stvarnih i onih pod navodnicima). Prva izjava pobjednika predsjedničkih izbora predstavlja potvrdu ovih reči. Petro Porošenko je tako najavio opštu amnestiju za pobunjenike; odustajanje od članstva u NATO; potpisivanje ekonomskog dela sporazuma sa EU, kako bi se pokrenula ukrajinska ekonomija i – usaglašavanje novog sporazuma Rusije i Zapada, zamene za dvadeset godina star Memorandum iz Budimpešte, kojim će se garantovati teritorijalni integritet Ukrajine (uključujući Krim, što se u ovom trenutku čini malo verovatnim).

6. Kratkoročni cilj Rusije najverovatnije nije da pripoji istočnu Ukrajinu, već da je destabilizuje, jačajući sopstvenu pregovaračku poziciju u odnosima sa Zapadom. Svaki nastavak sukoba zahtevaće dodatno naprezanje ukrajinskog vojno-bezbednosnog aparata, čiji su se kapaciteti – a i integritet – pokazali upitnim. Rusija ovde ne mora da rizikuje, već prosto nastavi da pruža manje ili više prikrivenu podršku pobunjenim građanima i tako iscrpi Kijev sve do tačke na kojoj će njena pregovaračka pozicija biti najjača.

7. “Zapad” sa mukom postiže konsenzus u odnosima sa Rusijom. Ekonomske sankcije bi mogle uroditi plodom samo ukoliko članice EU nastupe jedinstveno. Međutim, tako nešto se ne čini izvesnim. Nemačka privreda zavisi od ruskih isporuka gasa; Francuska je ugovorila značajne poslove u domenu odbrane; dok ozbiljni igrači na finansijskom tržištu Velike Britanije zarađuju fantastične iznose na svojim ruskim klijentima. Pojedine članice EU, poput Kipra, pretrpele bi daleko veće posledice u slučaju da na sankcije Unije Rusija uzvratu recipročnim merama. Susedi Srbije su se takođe našli u procepu, nadajući se ruskim ulaganjima u infrastrukturu i oživljavanje svojih, recesijom pogođenih privreda.

Na drugoj strani, SAD i EU do ovog trenutka nisu ponudile konkretan plan stabilizacije Ukrajine. U prilog ovoj tezi ide i izjava ministra spoljnih Mađarske, Janoša Martonjija, kako je “u kontekstu EU, glavna briga Mađarske da Ukrajina nastavi da postoji“. Kako, manje je važno; samim tim, prag tolerancije Brisela postavljen je dosta nisko. Setimo se i da je “paket pomoći” koji je EU ponudila Ukrajini došao prekasno, dok su sa objekata na Krimu uveliko skidane ukrajinske zastave. **Veliki izazov za centre moći na Zapadu** ostaje dakle da shvate dubinu promene koja se odigrala; njene uzroke; i pronađu – i to relativno brzo – *modus* odnosa sa Rusijom u bližoj budućnosti, kako zemlje poput Moldavije i Gruzije budu napredovale u procesu evro(atlantskih) integracija.

Osnovni izvori:

[Andrew Bowen and Mark Galeotti: Putin's Empire of the Mind](#)

[Anne Applebaum: A Fearful New World Imperiled by Russias Subterfuge](#)

[Ian Black: Ukraine Crisis - Five Possible Scenarios](#)

[James Marson: Protesters in Ukraine Restive East Feel Far from Kiev, Close to Russia](#)

[Kadri Liik: Putin's New World Order](#)

Cilj “BFPE diskusija” jeste da informišu i podstaknu na debatu o društvenim problemima iz delokruga rada naše organizacije koji proizvode konkretne posledice kako u Srbiji, regionu Zapadnog Balkana, tako i širem prostoru Evrope. Stavovi koje autor iznosi u tekstu ne odražavaju nužno i stavove BFPE.

Beogradski fond za političku izuzetnost

Copyright Belgrade Fund for Political Excellence 2014.

Fotografija na naslovnici: Čovek čeka prolazak voza na kome su modifikovani tenkovi T-72 oružanih snaga Rusije nedaleko od Simferopolja, 31. mart 2014. Olga Maltseva/AFP/Getty Images